

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Сумська філія

Кафедра соціально-економічних дисциплін

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

з навчальної дисципліни «Основи інвестиційної діяльності»
вибіркових компонент
освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

081 Право (право)

за темою – **«ІНВЕСТИЦІЙНІ РИЗИКИ ТА УПРАВЛІННЯ НИМИ»**

Суми 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою Сумської філії
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 29.08.2023 № 8

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 № 7

Розглянуто на засіданні кафедри соціально-економічних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 № 2

Розробник:

Доцент кафедри соціально-економічних дисциплін Сумської філії ХНУВС,
кандидат економічних наук Петровська С.А.

Рецензенти:

1. Доцент кафедри соціально-економічних дисциплін Сумської філії ХНУВС,
кандидат економічних наук Парфентій Л.А.
2. Доцент кафедри маркетингу ННІ бізнесу, економіки та менеджменту
Сумського державного університету, доктор економічних наук, професор
Пімоненко Т.В.

План лекції

1. Поняття та фактори виникнення ризику. Форми інвестиційного ризику.
2. Управління інвестиційними ризиками.
3. Методи зниження інвестиційних ризиків.
4. Управління портфельними інвестиційними ризиками.

Рекомендована література (основна, додаткова), інформаційні та навчальні ресурси в Інтернеті

Нормативна література

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 року № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
3. Про господарські товариства : Закон України від 19.09.1991 року № 1576-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12>.
4. Про захист іноземних інвестицій на Україні : Закон України від 10.09.1991 року № 1540а-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540%D0%B0-12>.
5. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18.09.1991 року № 1560-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>.
6. Про інститути спільного інвестування : Закон України від 05.07.2012 року № 5080-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5080-17>.
7. Про концесію : Закон України від 03.10.2019 року № 155-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/155-20>.
8. Про режим іноземного інвестування : Закон України від 19.03.1996 року № 93/96-BP. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80>.
9. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 12.07.2001 року № 2664-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>.
10. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки : Закон України від 23.02.2006 року № 3480-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>.
11. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

Основна

12. Степанова А.А. Інвестування в схемах і таблицях: [Електронний підручник] Ч. 1. Київ : Ліра-К, 2021. 103 с. URL: <https://asinvest.prima.pp.ua/asinvest1/index.html>.
13. Степанова А.А. Інвестування в схемах і таблицях: [Електронний

підручник] Ч. 2. Київ : Ліра-К, 2021. 103 с. URL: <https://asinvest.prima.pp.ua/asinvest2/index.html>.

14. Менеджмент інвестиційної діяльності: підручник / [М.П. Бутко, І.М. Бутко, М.Ю. Дітковська та ін.] ; за заг. ред. М.П.Бутка. К. : Центр учбової літератури, 2018. 480 с. URL: <https://cul.com.ua/preview/miv.pdf>.

15. Задоя А.О. Міжнародна інвестиційна діяльність: навчальний посібник [Електронний ресурс] Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2018. 122 с. URL: http://shron1.chtyvo.org.ua/Zadoia_Anatolii/Mizhnarodna_investytsiina_diialnist.pdf.

16. Петухова О.М. Інвестування: навч. посібник. К.: Центр учбової літератури, 2018. 335 с.

17. Сазонець І.Л., Федорова В.А. Інвестування: підручник. К.: Центр учбової літератури, 2016. 311 с.

18. Карпінський Б.А., Шира Т.Б. Інвестиції: термінологічний словник: навч. посібник. К.: Професіонал, 2014. 464 с.

Додаткова

19. Федоров Г.О. Інвестиційна діяльність в Україні: історико-правовий аналіз. *Право і суспільство*. 2019. № 4. С. 230-236. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/6062>

20. Алексєєв І.В., Федевич Л.С. Вплив інвестування господарських об'єднань на рівень розвитку національної економіки. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 8. С. 103-112.

21. Атаманчук Л. Сучасний стан правового забезпечення іноземного інвестування в Україні. *Юридична Україна*. 2016. № 11-12. С. 46-51.

22. Вакалюк В.А. Правове регулювання інвестиційної діяльності в Україні. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. №16. С. 122-126.

23. Ванькович Д.В., Демчишак Н.Б., Луковська Ю.М Діагностування стану інвестиційного клімату в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 1. С. 11-18.

24. Павленко І., Варяниченко О., Навроцька Н. Міжнародна торгівля та інвестиції. К.: Центр навчальної літератури, 2017. 256 с.

25. Петровська С.А. Інвестиційна привабливість як один із чинників економічної безпеки України // Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави: тези доп. VI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 1 грудня 2017 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2017. – С. 426–428.

26. Sabadash V.V., Petrovska S.A., Petrovskyi M.V. Formation of the organizational and economic mechanism for attracting investment to the region. *Mechanism of Economic Regulation*. 2017. № 2. P. 50–61.

Інформаційні ресурси

1. <https://www.nau.ua> – Інформаційно-пошукова правова система «Нормативні акти України (НАУ)».
2. <https://www.nssmc.gov.ua> – Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку України.
3. <https://bank.gov.ua> – Офіційний сайт Національного банку України.
4. <https://www.kmu.gov.ua> – Урядовий портал.
5. <https://rada.gov.ua> – Офіційний веб-портал Верховної Ради України.
6. <http://www.mon.gov.ua> – Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України.

1 Поняття та фактори виникнення ризику. Форми інвестиційного ризику

Вкладаючи свої кошти в виробництво тих чи інших товарів чи послуг, інвестор не може мати цілковитої впевненості в суспільному визнанні результатів цього виробництва. На практиці таке визнання залежить від вдалого сполучення різних факторів, отже інвестори ризикують отримати прибуток, менший за очікуваний, або, навіть, зазнати збитків.

Ризик — це ймовірність виникнення збитків або недоотримання доходів у порівнянні з прогнозованим варіантом. Ризик — категорія імовірнісна.

Таким чином, дослідження інвестиційних ризиків, виявлення факторів, які їх викликають та обчислення можливих втрат є важливими проблемами, на які необхідно зважати сучасному інвесторові, приймаючи рішення щодо вкладання коштів у той чи інший напрям виробничої чи комерційної діяльності. Саме тому вміння оцінювати інвестиційні ризики є необхідним для сучасного менеджера.

Під **інвестиційним ризиком** розуміють ймовірність виникнення непередбачених фінансових втрат у процесі інвестиційної діяльності.

Невизначеність характеризує неоднозначність умов, які враховані в розрахунках очікуваної дохідності інвестування. Невизначеність проявляється багатоваріантністю результатів інвестування.

Інвестиційний проєкт базується на прогнозних передбаченнях того, якими будуть умови інвестування, ситуація на ринках і якими будуть дії інвестора. Навіть за умови високої точності прогнозів у реальній економіці обов'язково виникатимуть несподівані події, обставини, умови, які зумовлюватимуть відхилення від прогнозного сценарію інвестування.

Розрізняють загальноекономічний ризик, що походить від несприятливих умов в усіх сферах економіки, та індивідуальний ризик, пов'язаний з умовами даного проєкту

Ризик можуть спричинювати несприятливі умови, загальні для всіх сфер економіки, у цьому разі він називається систематичним (загальноекономічним). Якщо ризик пов'язаний з умовами лише саме цього проєкту, то це

індивідуальний ризик (несистематичний).

Під **зовнішніми факторами** слід розуміти умови, які інвестор і його менеджери, як правило, не в змозі змінити, але повинні їх прогнозувати та враховувати, бо вони істотно впливають на стан проєкту. До зовнішніх факторів належать: загальний стан економіки країни ситуація на фінансовому ринку, поведінка партнерів проєкту, передусім підприємств-постачальників і споживачів, взаємодія з органами влади, місцевим населенням.

Внутрішні фактори виникнення ризику пов'язані передусім з можливими помилками в плануванні та організації проєкту: у виборі стратегії розвитку проєкту, в організації управління проєктом, у використанні ресурсів, у якості продукту проєкту. Потенційними джерелами внутрішнього ризику можна вважати такі фактори: недостатній досвід менеджерів; фахова необізнаність персоналу; недоброчесність менеджерів; низький рівень маркетингу; недостатня гнучкість проєкту; відтік комерційно важливої інформації; технологічна недисциплінованість; невмотивованість персоналу; недоліки фінансового планування; поганий догляд за обладнанням.

У сучасній економічній теорії існує досить велика кількість підходів до класифікації ризиків. Як правило, вони доповнюють один одного і повинні обиратися відповідно до цілей аналізу. Найбільш поширеними підходами до класифікації інвестиційних ризиків є наступні:

1. За сферами виникнення:
  - а) економічні;
  - б) політичні;
  - в) соціальні.
2. За формами інвестування:
  - а) реального інвестування;
  - б) фінансового інвестування.
3. За джерелами виникнення:
  - а) систематичні;
  - б) несистематичні.
4. За рівнем втрат:
  - а) припустимий;
  - б) критичний;
  - в) катастрофічний.

Залежно від чинників виділяють такі види ризику :

- політичний ризик;
- загальноекономічний ризик;
- правовий ризик;
- технічний ризик;
- ризик учасників проєкту;
- фінансовий ризик;

- інноваційний ризик;
- маркетинговий ризик;
- екологічний ризик.

Політичний, правовий та загальноекономічний ризики можуть бути викликані зовнішніми умовами реалізації інвестицій. Інші види ризиків спричиняються можливими помилками планування та організації конкретних проєктів.

Технічний ризик об'єднує недоліки та помилки багатьох аспектів інвестування, таких як якість проєктування, технічна база, обрана технологія, організація управління проєктом, перевищення кошторису тощо.

Фінансовий ризик пов'язаний з тим, що не буде досягнуто очікуваних результатів у фінансовій частині проєкту: кредитний ризик, валютний ризик, помилки при виборі джерел та обсягів фінансування проєкту, помилки в прогнозах прибутку, у його використанні, незадовільний фінансовий стан партнерів, затримка з надходженням коштів від реалізації вироблених товарів чи послуг, неплатоспроможність покупців продукції та власні завищені витрати за проєктом тощо.

Особливістю фінансового ризику є ймовірність виникнення збитку в результаті проведення будь-яких операцій у фінансово-кредитній і біржовій сферах, здійснення операцій з фондовими цінними паперами, тобто ризику, який витікає з природи цих операцій.

До фінансових ризиків належать: кредитний ризик; відсотковий ризик; валютний ризик; ризик упущеної фінансової вигоди: бізнес-ризик; інвестиційний ризик тощо.

Інноваційний ризик можливий в разі інвестування в наукові дослідження, у виробництво нових товарів, використання нових технологій, що призводить до підвищених витрат і ускладнює пошук споживача.

Комерційний ризик пов'язаний із проблемами з реалізацією продукції, її транспортуванням, погіршенням якості, зниженням платоспроможності споживача продукції проєкту, підвищенням витрат, різними штрафними санкціями.

Маркетинговий ризик виникає з прорахунків під час оцінки ринкових умов дії проєкту, наприклад ринків збуту чи постачання сировини і матеріалів, організації реклами чи збутової мережі, обсягу ринку, часу виходу на ринок, цінової політики, внаслідок низької якості продукції.

Екологічний ризик пов'язаний з опрацюванням питань впливу на навколишнє середовище, з можливою аварійністю, з налагодженням стосунків з місцевою владою та населенням.

Нарешті, ризик учасників проєкту може бути пов'язаний з усіма неочікуваними подіями в управлінні та фінансовому стані підприємств-партнерів.

Ризики взаємопов'язані. Зміни одних спричиняють подальші зміни в усій

системі інвестиційного проєкту. Ризики варто досліджувати і аналізувати на якісному та кількісному рівнях, застосовуючи методи моделювання ризику. Інструментальні засоби кількісного аналізу дають змогу диференціювати ризики, моделювати їх дію, ідентифікувати тіш ризику, оцінювати можливі наслідки (втрати), формувати заходи протидії.

2. Управління інвестиційними ризиками

Управління ризиками — це комплекс методів і прийомів аналізу, оцінки та зниження або нейтралізації негативних наслідків ризикових подій.

У ході управління ризиком залежно від типу ризику його можна або повністю уникнути, або зменшити потенційно можливі наслідки. Якщо внутрішні ризики за рахунок якісного менеджмент можна зменшити та нейтралізувати, то стосовно зовнішніх ризиків можна говорити тільки про мінімізацію можливих наслідків.

У загальному випадку **послідовність аналізу ризику** така:

- виявлення внутрішніх і зовнішніх факторів ризику;
- аналіз їх потенційної загрози інвестуванню;
- оцінка можливих фінансових втрат;
- визначення стійкості проєкту до виявлених ризиків;
- встановлення критерію припустимого рівня ризику;
- розробка антиризикової технології управління інвестуванням;
- планування заходів щодо зниження ризику;
- моніторинг поведінки факторів ризику в ході інвестування;
- прийняття рішень щодо нейтралізації факторів ризику за наявності реальної загрози інвестуванню;
- зміни в інвестиційних планах для зменшення або нейтралізації загрози проєкту;
- планування ефективного (з мінімальними втратами) вимушеного виходу з проєкту;
- зупинка інвестиційного процесу за даним проєктом і продаж активів або прав.

Комплексними діями інвестор може зменшити ризик, але повністю його усунути важко. У загальному випадку вибір інвестиційного проєкту⁷ є компромісом між намаганням отримати прибуток і здоровим глуздом інвестора (рівнем ризику та його оцінкою).

Залежно від рівня можливих збитків може формуватися диференційоване ставлення інвестора до проєкту інвестування. З цієї точки зору розрізняють кілька **інтервалів ризику** та їх сприйняття інвестором.

1. Безризикове інвестування, коли інвесторові не загрожує зменшення прибутку нижче якоїсь величини, або прибуток точно гарантований на заданому

рівні.

2. Допустимий ризик інвестування полягає в тому, що умови проекту гарантують максимальне зменшення прибутку лише до рівня, при якому зберігається доцільність проекту для інвестора. У випадку допустимого ризику наявна загроза повної втрати прибутку від того чи іншого проекту.

3. Критичний ризик пов'язаний з такими можливими втратами інвестора, які роблять проект неприйнятним для нього. Критичний ризик пов'язаний з недоотриманням виручки, коли витрати доводиться відшкодовувати за свій рахунок.

4. Ризик катастрофічного рівня можливий у випадках, коли існує ймовірність втрати всього інвестованого капіталу. Це може бути банкрутство інвестованого підприємства (компанії, фірми), його ліквідація, розпродаж майна проекту або втрата активів унаслідок аварій, пожеж, вибухів.

Таким чином інвестиційний ризик являє собою можливість нездійснення запланованих цілей інвестування (таких, як прибуток або соціальний ефект) і отримання грошових збитків. Цей ризик необхідно оцінювати, обчислювати, описувати та планувати, розробляючи інвестиційний проект.

3. Методи зниження інвестиційних ризиків

Механізм зниження інвестиційних ризиків ґрунтується на використанні сукупності методів і прийомів зменшення можливих фінансових втрат. До основних механізмів нейтралізації інвестиційних ризиків відносять: уникнення ризику; утримання ризику (в поєднанні із внутрішнім страхуванням); мінімізація ризиків (шляхом диверсифікації, лімітування, хеджування); передача ризику (тобто зовнішнє страхування).

Серед засобів нейтралізації або зниження ризику слід виокремити ряд загальноприйнятих прийомів та рекомендацій:

1. **уникнення ризику** полягає у розробці внутрішніх заходів характеру, які повністю виключають конкретний вид інвестиційного ризику. До таких заходів перш за все слід віднести відмову від здійснення операцій з надмірно високим ступенем ризику.

2. **страхування фінансових ризиків** є одним з найбільш поширених способів зниження його міри. Страхування — це особливі економічні відносини. Для них обов'язкова наявність двох сторін: страхувальника і страховика. Страховик створює за рахунок платежів страхувальника грошовий фонд (страховий або резервний фонд). Суть страхування полягає в тому, що інвестор готовий відмовитися частково від доходів, аби уникнути ризику, тобто він готовий заплатити за зниження міри ризику до нуля. Страхування проекту як єдиного комплексу або, якщо це не вдається (через значний ризик українські страхові фірми можуть уникати цієї форми діяльності), — страхування окремих

активів проекту;

3. **внутрішнє страхування** полягає у формуванні страхових резервів покриття ризикового капіталу у формі резервного фонду, спеціальних цільових резервних фондів, резервних статей у капітальних і поточних бюджетах, залишку нерозподіленого прибутку тощо.

4. забезпечення **високої ліквідності** інвестицій. Бажано, щоб активи проекту мали ринковий попит не тільки з боку проекту. Це гарантуватиме можливість їх продажу в разі припинення проекту і зменшить збитки від болісного рішення щодо «виходу з проекту». Про ліквідність активів проекту слід подумати заздалегідь, до прийняття рішення щодо його реалізації;

5. **диверсифікація** — це процес розподілу коштів, що інвестуються між різними об'єктами вкладення, які безпосередньо не пов'язані між собою. Диверсифікація дозволяє уникнути частини ризику при розподілі капіталу між різноманітними видами діяльності. Диверсифікація — розподіл капіталу за кількома об'єктами (проектами) з метою зниження впливу однієї негативної події на ефективність всієї програми інвестицій. Диверсифікація може здійснюватися також у межах одного проекту: орієнтація на кількох споживачів продукції проекту, організація збуту в різних місцях або регіонах, використання обладнання різних типів тощо.

6. **розподіл проекту** на кілька частин і побудова об'єкта інвестування як об'єданого комплексу таких етапів. Кожна з частин комплексу матиме змогу вступати в експлуатацію автономно, приносити прибуток і окупати витрати. Крім фінансової економії коштів завдяки більш ранньому введенню проекту, поетапність забезпечує перевірку комерційної реальності проекту й ранню діагностику доцільності проекту не на всьому інвестованому капіталі, а тільки на його частині («обережна» тактика).

7. **лімітування** — це встановлення ліміту, тобто граничних сум витрат, продажу, кредиту тощо. Лімітування є важливим засобом зниження міри ризику і здійснюється шляхом встановлення відповідних фінансових нормативів (лімітів) за окремими напрямками інвестиційної діяльності. Перелік нормативів (лімітів) залежить від виду ризику, що лімітується. Наприклад, лімітування максимального обсягу вкладень в цінні папери одного емітента.

8. **хеджування** — передбачає зменшення імовірності виникнення ризиків за допомогою деривативів. Механізм хеджування полягає у проведенні протилежних фінансових операцій з ф'ючерсними контрактами та опціонами на фондовій біржі. У випадку хеджування за допомогою опціону обсяг можливих фінансових втрат лімітується на рівні премії (ціни опціону). Сплата премії дає право вибору: здійснювати операцію на заздалегідь встановлених умовах або відмовитись від неї і таким чином нейтралізувати ризик. *Хеджування* — це купівля і/або продаж похідних цінних паперів (опціонів або ф'ючерсів) для того, щоб знизити ризик можливих втрат від майбутніх біржових угод. Контракт, що

служить для страхування від ризиків зміни курсів, має назву *хедж*. Суб'єкт господарювання, який здійснює хеджування, називається *хеджер*. Існують дві операції хеджування: на підвищення і на зниження. *Хеджування на підвищення* — це біржова операція з купівлі термінових контрактів чи опціонів: застосовується в тих випадках, коли необхідно застрахуватися від можливого підвищення цін у майбутньому. *Хеджування на зниження* — це біржова операція з продажу термінового контракту. Хеджер, який здійснює хеджування на зниження, передбачає здійснити в майбутньому продаж товару, і тому, продаючи на біржі терміновий контракт або опціон, страхує себе від можливого зниження цін у майбутньому.

9. *розподіл ризиків* здійснюється шляхом часткової передачі ризиків окремим партнерам, задіяним у проведенні ризикової операції. Як правило, контрагентам передаються ті ризики, які від них залежать. Наприклад, шляхом передачі підрядчикам ризиків, пов'язаних з будівництвом: банкам — ризиків, пов'язаних зі своєчасним кредитуванням та ін.

10. Інвестор іноді приймає рішення, коли результати невизначені та засновані на обмеженій інформації. Якби у інвестора була більш повна *інформація*, він міг би зробити кращий прогноз і знизити ризик. Це робить інформацію товаром.

Серед інших методів зниження ризику слід зазначити кваліфіковане відпрацювання договорів і контрактів між партнерами по інвестиційному проєкту, своєчасне відпрацювання в них прав та обов'язків сторін в умовах можливих негативних подій і конфліктних ситуацій; використання сучасних систем і засобів безпосередньої охорони майна проєкту; повноцінне інформаційне забезпечення інвестиційних планів, постійний інформаційний моніторинг ситуації на ринку, у партнерів, споживачів, в економіці країни загалом тощо.

4. Управління портфельними інвестиційними ризиками

Будь-які інвестиції пов'язані з певним ризиком.

Портфельний ризик можна розглядати як ймовірність обставин, при яких інвестор може понести збитки, викликані інвестиціями у портфель цінних паперів, а також операціями по залученню ресурсів для його формування.

Ризик може бути пов'язаний як із загальними причинами чи факторами, так і зі специфічними для окремого виду цінних паперів.

Ризик вкладення капіталу у цінні папери неоднорідний за своїм змістом, тому його визначають як сукупність основних ризиків, на які наражається інвестор у процесі придбання та зберігання цінних паперів. Портфельний ризик — це комплексне поняття, яке, в свою чергу, включає різноманітні види конкретних ризиків.

Виділяють наступні основні ризики:

1. Кредитний ризик.
2. Процентний ризик.
3. Валютний ризик.
4. Комерційний ризик.
5. Інфляційний ризик.

У найбільш загальному випадку портфельний ризик поділяють на систематичний та несистематичний.

Несистематичний (несистемний, селективний) ще називають характерним ризиком компанії. Він може бути викликаний страйками, невдалими маркетинговими програмами, невірними рішеннями керівництва компанії, розривом великих контрактів даної компанії тощо. Тобто він викликається факторами, які не впливають на всі види цінних паперів, а можуть бути пов'язані лише з деякими з них. До несистематичних видів ризику належить також ризик, пов'язаний з окремим сектором чи галуззю (галузевий ризик).

Тобто несистематичний ризик — це частина загального ризику, що зумовлена факторами, які не впливають на всі види цінних паперів та можуть бути пов'язані лише з одним із них.

Систематичний (системний, ринковий) ризик може бути викликаний війнами, катастрофами, інфляцією, ростом процентних ставок тощо. Він пов'язаний зі змінами загального економічного та політичного клімату, що впливає на всі види цінних паперів.

Тобто систематичний ризик — це та частина загального ризику, яка пов'язана зі змінами загального економічного та політичного клімату, що впливає на всі види цінних паперів.

Найбільш поширеними *методами зниження портфельного ризику* є:

- диверсифікація;
- стратегія штанги;
- ступінчата структура термінів погашення цінних паперів.

Одним з найбільш ефективних методів збалансованості портфеля і зниження портфельного ризику втрат по придбаним цінним паперам є диверсифікація.

Диверсифікація — це розподіл цінних паперів портфеля таким чином, щоб досягти максимального доходу при мінімальному ризику за рахунок розподілу капіталу між множиною цінних паперів різної якості і різних термінів погашення.

Розрізняють диверсифікацію:

- за видами цінних паперів;
- за галузями економіки;
- за регіонами і країнами;
- для облігацій можлива диверсифікація за термінами погашення.

Основною метою диверсифікації у відношенні якості цінних паперів є мінімізація ризику невиконання боржником своїх зобов'язань.

Основна мета диверсифікації по строках полягає у зменшенні ризику, пов'язаного з коливанням процентних ставок у відповідності з прогнозованою ліквідністю та доходністю. Таким чином диверсифікація знижує ризик за рахунок того, що можливі низькі доходи по одних цінних паперах перекриваються високими доходами по інших цінних паперах.

За допомогою диверсифікації можна знизити лише несистематичний ризик.

Для зниження ризику інвестиційних операцій рекомендується використовувати **ступінчасту структуру термінів погашення цінних паперів**. Ступінчастий метод (метод «драбини») полягає у рівномірному розподілі інвестицій між цінними паперами різного терміну. Вивільнені кошти від короткострокових фінансових інструментів вкладаються у більш довгострокові цінні папери. В результаті забезпечується простота регулювання і контролю, зменшується сума інвестиційних ресурсів в обороті. До недоліків ступінчатого методу слід віднести неможливість швидкого внесення змін у структуру інвестиційного портфеля. Відповідно виникає ризик упущеної вигоди від гри на курсових різницях цінних паперів.

Таким чином ступінчата структура термінів погашення цінних паперів передбачає вкладення коштів таким чином, щоб по проходженні певного періоду закінчувався термін погашення частини вартості цінних паперів. Вивільнені при цьому кошти реінвестуються в нові цінні папери.

Іншим методом зниження ризику можна назвати **стратегію штанги**. Використовуючи цей метод, інвестор вкладає капітал у довгострокові та короткострокові зобов'язання при невеликій кількості або взагалі відсутності середньострокових цінних паперів. Таким чином довгострокові та короткострокові цінні папери зрівноважують одні одних. Тобто полярний метод (метод «штанги») полягає у концентрації інвестицій у цінні папери полярного терміну. Основна частина коштів вкладається у цінні папери з дуже коротким строком (з метою забезпечення ліквідності) і цінні паперів з дуже довгим строком (для забезпечення доходу), і лише незначна частина інвестиційного портфеля формується за рахунок середньотермінових фінансових інструментів.

Недоліком цього методу можна назвати можливість недостовірності прогнозів по процентних ставках. Однак при наявності точних прогнозів цей метод є більш ефективним, ніж метод ступінчатої структури термінів погашення цінних паперів.

Таким чином кожен інвестор при формуванні свого інвестиційного портфеля повинен визначити цілі інвестиційної політики, пріоритети у виборі цінних паперів і способи захисту портфеля від потенційних ризиків.